

Research voor Beleid
Schipholweg 13 - 15
2300 AZ Leiden
telefoon 071 - 525 37 37
fax 071 - 525 37 02
www.researchvoorbeleid.nl

Als u vragen heeft naar aanleiding van
dit rapport kunt u contact opnemen met
de afdeling Communicatie en bibliotheek
van Research voor Beleid Holding.
telefoon 071 - 525 37 06
reportcenter@rvbh.nl

Ontwikkeling werkdruk in het onderwijs 1999 - 2003

Eindrapport

Een onderzoek in opdracht van het Vervangingsfonds

Frank Schoenmakers
Rob Hoffius

B3060

Leiden, 21 juni 2005

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verantwoording: vergelijking bestanden op achtergrondkenmerken	5
2.1	Het onderwijsgevend personeel	5
2.2	Het onderwijsondersteunend personeel	7
2.3	Conclusie	8
3	De werkdruk vergeleken	9
3.1	Het onderwijsgevend personeel	9
3.2	Het onderwijsondersteunend personeel	14
3.3	Afname risicogroepen	16
3.4	Conclusie	18
Bijlage	Tabellen bij hoofdstuk 3	19

Samenvatting en conclusie

In opdracht van het Vervangingsfonds heeft Research voor Beleid een secundaire analyse uitgevoerd op bestaande onderzoeksgegevens naar de ontwikkeling van de werkdruk in het onderwijs in de periode 1999-2000 tot 2003.

De vergelijking heeft plaats gevonden op de volgende bestanden:

- Gegevens uit het stresspreventieproject dat in 1999 en 2000 door de Universiteit Maastricht is uitgevoerd
- Gegevens uit de Schoolgezondheidmeter die in 2003 door het IVA zijn verzameld.

In beide gevallen ging het om een schriftelijk afgenomen vragenlijst.

Voor deze secundaire analyse zijn gelijke vragen uit beide onderzoeken geselecteerd die een indicatie geven van de werkdruk van onderwijsgevend en onderwijsondersteunend personeel.

Vervolgens is een analyse op achtergrondkenmerken van de respondenten uitgevoerd, die uitwees dat beide bestanden goed met elkaar vergelijkbaar zijn.

De analyse van de vragen die betrekking hebben op werkdruk wijzen uit dat zowel in het basisonderwijs, het speciaal onderwijs als het voortgezet onderwijs *de werkdruk voor beide personeelsoorten significant gedaald is* in de periode 1999-2000 tot 2003.

Een analyse naar achtergrondkenmerken wijst uit dat deze conclusies ook overeind blijven als uitgesplitst wordt naar de kenmerken sekse, leeftijd, aantal jaar aan de school verbonden, functie, regionale spreiding en verstedelijking van de vestigingsplaats van de school.

De in het arboconvenant opgenomen na te streven daling van minimaal 10% van de omvang van de risicogroepen is voor alle drie de onderwijssoorten over de hier onderzochte items gemiddeld behaald, zowel voor het onderwijsgevend als het onderwijsondersteunend personeel.

1 Inleiding

Het Vervangingsfonds is geïnteresseerd in de vraag wat de ontwikkeling van de werkdruk in het primair en voortgezet onderwijs is. Deze vraag is mede van belang door de afspraken in het Arboconvenant om deze werkdruk te verminderen. In plaats van een kostbaar nieuw onderzoek hiervoor uit te zetten is besloten gebruik te maken van twee reeds bestaande gegevensbestanden. Het gaat hier om het Stresspreventieproject en de Schoolgezondheidmeter.

In de periode 1999-2000 is door de Universiteit van Maastricht in opdracht van het vervangingsfonds een Stresspreventieproject uitgevoerd. Het complete onderwijspersoneel kreeg hierbij een uitgebreide vragenlijst toegezonden, waarbij het aanbod was dat men een geïndividualiseerd advies voor stresspreventie kreeg als de vragenlijst ingevuld werd. Hiermee zijn gegevens van ruim 40 duizend werknemers in het PO en VO verzameld. In 2003 is in opdracht van het Vervangingsfonds een secundaire analyse verricht op gegevensbestanden afkomstig uit het Stresspreventieproject. Deze analyse leverde onder andere een schaal op voor de ervaren werkdruk van leraren in het primair en voortgezet onderwijs. Deze gegevens hadden betrekking op de onderzoeksjaren 1999 en 2000, de meting is destijds per jaar in 4 kwartalen uitgevoerd.

In 2003 is in opdracht van het Vervangingsfonds door het onderzoeksbureau IVA de zogenaamde Schoolgezondheidmeter uitgevoerd. Hierbij zijn vragenlijsten afgenomen bij een representatieve steekproef van onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel in het PO en VO. In deze Schoolgezondheidmeter zijn tevens vragen opgenomen die betrekking hebben op werkdruk.

Een combinatie van de gegevensbestanden van beide onderzoeken maakt het mogelijk een indicatie te verkrijgen van de ontwikkeling van de werkdruk in het onderwijs in de periode van 1999/2000 tot 2003. Hiermee kan nagegaan worden of de daling van de werkdruk die in het Arboconvenant is opgenomen in deze periode gerealiseerd is.

Research voor Beleid is gevraagd deze analyse op een statistisch verantwoorde manier te verrichten. Hierbij is gebruik gemaakt van vergelijkbare vragen in de verschillende gegevensbestanden. De analyse is verricht voor zowel het onderwijsgevend als het onderwijsondersteunend personeel.

Beide gegevensbestanden zijn gereed gemaakt voor analyse door het verwijderen van foutieve en onduidelijke gegevens. Vervolgens heeft een uitgebreide check plaatsgevonden op de vergelijkbaarheid van de bestanden op basis van de beschikbare achtergrondkenmerken van de respondenten. Deze vergelijking is te vinden in hoofdstuk 2 van deze rapportage.

In hoofdstuk 3 van deze rapportage worden de resultaten gepresenteerd van de vergelijking van de vragen over werkdruk in beide gegevensbestanden, waarbij tevens uitsplitsingen naar achtergrondkenmerken worden bekeken.

2 Verantwoording: vergelijking bestanden op achtergrondkenmerken

Van de beschikbare gegevensbestanden zijn de achtergrondkenmerken vergeleken om na te gaan of hier grote verschillen in zitten. Immers, deze verschillen zouden een achterliggende oorzaak kunnen zijn voor eventuele verschillen in scores op het gebied van de werkdruk. In de onderstaande tabellen wordt de meting voor het Stresspreventieproject aangeduid als de 0-meting en de meting voor de Schoolgezondheidsmeter als SGM. De vergelijkingen zijn apart uitgevoerd voor het onderwijsgevend en het onderwijsondersteunend personeel.

Bij voorbaat dient reeds de kanttekening gemaakt te worden dat kleine verschillen in de verdeling van de achtergrondkenmerken niet direct hoeven te betekenen dat de bestanden op een verschillende manier zijn samengesteld: het is ook mogelijk dat deze verschillen veroorzaakt worden door een verandering in de samenstelling van het onderwijspersoneel in de periode 1999-2000 tot 2003.

2.1 Het onderwijsgevend personeel

In onderstaande tabel de verdeling van respondenten op geslacht in de bestanden van het Stresspreventieproject en de Schoolgezondheidsmeter, uitgesplitst voor het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs.

Tabel 2.1 Geslacht

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Man	%	26%	23%	34%	36%	60%	61%
Vrouw	%	74%	77%	66%	64%	40%	39%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	25729	1006	4305	594	10218	2812

De verdeling op geslacht tussen beide metingen is bij alle drie de onderwijssoorten vrijwel gelijk.

Tabel 2.2 Leeftijd

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
< 30	%	17%	18%	15%	13%	10%	12%
30-39	%	18%	19%	22%	18%	17%	18%
40-44	%	19%	15%	20%	19%	16%	14%
45-49	%	22%	21%	20%	22%	23%	18%
50-54	%	16%	15%	16%	15%	21%	21%
>=55	%	7%	12%	8%	12%	14%	18%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	25604	1006	4291	594	10178	2812

Ook op het gebied van de leeftijdsverdeling is er op grote lijnen sprake van goed vergelijkbare bestanden. Wat wel opvalt is dat er in de Schoolgezondheidsmeter sprake is van een relatief grote groep 55 plussers.

Tabel 2.3 Functie

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
(adjunct)directeur/(con)rector	%	8%	10%	3%	9%	3%	5%
groepsleerkracht onder/-middenbouw	%	50%	60%	32%	40%	27%	1%
groepsleerkracht bovenbouw	%	35%	26%	32%	22%	34%	1%
docent/vakleerkracht	%	2%	4%	17%	30%	32%	94%
Anders	%	6%		17%		5%	
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	24341	1006	3933	594	8923	2812

De verschillen bij deze variabele bij het VO zijn waarschijnlijk terug te voeren op de vraagstelling. Bij de andere twee onderwijssoorten zijn de verschillen niet zo groot, en deels te verklaren door de categorie 'anders' bij de 0-meting.

Tabel 2.4 Provincie

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Groningen	%	3%	4%	3%	3%	4%	7%
Friesland	%	4%	5%	3%	2%	4%	1%
Drenthe	%	3%	6%	2%	5%	3%	6%
Overijssel	%	7%	5%	7%	10%	8%	10%
Flevoland	%	2%	2%	2%	2%	2%	4%
Gelderland	%	13%	16%	11%	7%	15%	11%
Utrecht	%	7%	6%	10%	4%	8%	8%
Noord-Holland	%	13%	8%	11%	17%	12%	16%
Zuid-Holland	%	18%	18%	17%	18%	19%	14%
Zeeland	%	2%	5%	3%	9%	3%	4%
Noord-Brabant	%	18%	15%	20%	16%	15%	13%
Limburg	%	8%	9%	10%	7%	8%	6%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	25571	1006	3801	594	10016	2812

De regionale verdeling over Nederland van beide onderzoeken is vrijwel gelijk.

Tabel 2.5 Stedelijkheidsgraad

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Zeer sterk stedelijk	%	10%	14%	19%	18%	15%	6%
Sterk stedelijk	%	26%	19%	40%	32%	39%	35%
Matig stedelijk	%	23%	27%	23%	32%	28%	27%
Weinig stedelijk	%	25%	27%	14%	15%	15%	26%
Niet stedelijk	%	16%	13%	5%	3%	3%	5%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	25488	1006	3746	594	9941	2812

Bij de stedelijkheidsgraad zijn enkele verschillen te constateren, deze zijn echter niet zo groot dat ze een goede vergelijking tussen beide bestanden in de weg staan.

2.2 Het onderwijsondersteunend personeel

Als eerste de man-vrouw verdeling:

Tabel 2.6 Man-vrouw verdeling

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Man	%	17%	24%	14%	16%	49%	45%
Vrouw	%	83%	76%	86%	84%	51%	55%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	610	196	1108	349	1037	765

Met name in het basisonderwijs is de man-vrouw verdeling enigszins verschillend tussen de twee metingen, er zijn beduidend meer mannen aanwezig in de populatie van de Schoolgezondheidsmeter.

Tabel 2.7 Leeftijd

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
< 30	%	15%	16%	21%	18%	9%	9%
30-39	%	16%	22%	27%	23%	22%	19%
40-44	%	23%	22%	18%	13%	18%	18%
45-49	%	23%	17%	17%	20%	19%	18%
50-54	%	13%	11%	11%	13%	22%	19%
>=55	%	9%	12%	7%	13%	11%	17%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	609	196	1102	349	1024	765

Net als bij het onderwijsgevend personeel is de leeftijdsverdeling bij beide metingen goed vergelijkbaar, met uitzondering van een grotere groep 55-plussers bij de Schoolgezondheidsmeter.

Tabel 2.8 Provincie

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Groningen	%	3%	7%	4%	2%	3%	5%
Friesland	%	3%	7%	4%	0%	5%	1%
Drenthe	%	2%	4%	2%	4%	2%	5%
Overijssel	%	7%	4%	7%	10%	6%	10%
Flevoland	%	2%	2%	1%	2%	2%	6%
Gelderland	%	9%	12%	13%	6%	18%	11%
Utrecht	%	8%	7%	9%	2%	7%	8%
Noord-Holland	%	15%	14%	10%	21%	13%	16%
Zuid-Holland	%	19%	18%	16%	19%	16%	16%
Zeeland	%	3%	6%	3%	9%	4%	5%
Noord-Brabant	%	20%	12%	22%	16%	15%	12%
Limburg	%	8%	7%	8%	7%	8%	4%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	614	196	1114	349	1041	765

Bij de regionale verdeling zijn geen grote verschillen te constateren.

Tabel 2.9 Stedelijkheidsgraad

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Zeer sterk stedelijk	%	13%	22%	12%	20%	10%	9%
Sterk stedelijk	%	32%	18%	30%	30%	27%	36%
Matig stedelijk	%	22%	29%	20%	29%	30%	24%
Weinig stedelijk	%	20%	21%	23%	17%	22%	27%
Niet stedelijk	%	13%	9%	14%	3%	11%	4%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	614	196	1114	349	1041	765

Bij de stedelijkheidsgraad zijn er wel wat verschillen, echter niet groot genoeg om te twijfelen aan de vergelijkbaarheid van beide bestanden.

2.3 Conclusie

De meeste verschillen die tussen de bestanden van het Stresspreventieproject en de Schoolgezondheidsmeter zijn gevonden zijn verwaarloosbaar, mede gezien het feit dat het hier ook kan gaan om veranderingen die in de populatie hebben plaatsgevonden.

Voor het grotere aantal 55-plussers bij zowel onderwijzend als onderwijsondersteunend personeel in de Schoolgezondheidsmeter kan geen verklaring worden gevonden.

Het grotere aandeel van mannen bij het onderwijsondersteunende personeel in het basisonderwijs bij de Schoolgezondheidsmeter kan wijzen op een andere samenstelling van de populatie.

De gevonden verschillen zijn dermate gering dat zij een vergelijking van beide bestanden niet in de weg staan. Tevens zal een analyse uitgevoerd worden op de resultaten van de werkdruk voor de verschillende achtergrondkenmerken, deze moet aantonen dat de gevonden trends niet terug te voeren zijn op verschillen in achtergrondkenmerken.

3 De werkdruk vergeleken

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van de vergelijking tussen de verschillende gegevensbestanden worden weergegeven. Met behulp van t-toetsen is gekeken of de verschillen statistisch significant¹ zijn. In de gevallen waar dat zo is, is dit met een markering weergegeven. Om de leesbaarheid van de tabellen te verbeteren zijn uitsluitend de berekende gemiddelde schaalscores weergegeven. De daadwerkelijke antwoorden op de vragen ('niet of nauwelijks' tot en met 'in zeer sterke mate') zijn in de bijlagen opgenomen.

3.1 Het onderwijsgevend personeel

Als eerste zal de verandering in werkdruk van het onderwijsgevend personeel worden weergegeven.

Tabel 3.1 Bij werk belast door het beslag dat door het werk gelegd wordt op de vrije tijd

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Gemiddeld	3,1	3	2,9	2,7	3,2	3
N	25476	1006	4266	594	10135	2812

In tabel 3.1 is te zien dat voor zowel het basisonderwijs, als het speciaal en voortgezet onderwijs de druk die het werk legt op de vrije tijd significant is afgenomen. Voor alle drie de onderwijssoorten is dit effect ongeveer gelijk.

Tabel 3.2 Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is voor het bestuderen van nieuw lesmateriaal

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Gemiddeld	2,9	2,6	2,9	2,6	3	2,7
N	25288	1006	4207	594	10078	2812

Ook de belasting die het werk legt op de tijd die beschikbaar is voor het bestuderen van nieuw lesmateriaal is tussen de twee metingen afgenomen. Ook voor deze tabel geldt dat de effecten bij de 3 onderwijssoorten (nagenoeg) gelijk zijn.

¹ Statistisch significant wil zeggen dat op basis van het gevonden resultaat bij de mensen die aan het onderzoek hebben deelgenomen met een zekerheid van tenminste 95% kan worden gesteld dat de resultaten ook betrekking hebben op de totale groep (al het onderwijsgevend personeel en onderwijsondersteunend personeel in Nederland).

Tabel 3.3 Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om het werk goed te doen

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Gemiddeld	3	2,9	2,8	2,8	3,1	2,8
N	25350	1006	4235	594	10126	2812

Tabel 3.3 laat zien dat de tijdsdruk om het werk goed te doen voor het basis- en voortgezet onderwijs significant is afgenomen. Dit effect is het grootst bij het voortgezet onderwijs. De werkdruk op het speciaal onderwijs laat op dit aspect geen verandering zien.

Tabel 3.4 Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om lessen voor te bereiden

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Gemiddeld	2,5	2,4	2,5	2,4	2,5	2,5
N	24824	1006	4102	594	9959	2812

Tabel 3.4 laat alleen in het geval van het speciaal onderwijs een significant verschil zien. Voor alle onderwijssoorten geldt echter dat dit verschil klein is.

Tabel 3.5 Bij werk belast door de beschikbare tijd om werk van leerlingen na te kijken

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Gemiddeld	2,5	2,4	2,1	2	2,6	2,6
N	22628	1006	3644	594	9907	2812

In tabel 3.5 is het zelfde patroon te zien als in tabel 3.4. De verschillen voor tussen de twee metingen zijn klein, en alleen in het geval van het speciaal onderwijs is het verschil significant.

De bovenstaande 5 items zijn gecombineerd tot één schaal, die het gemiddelde is van de score op de items.

Tabel 3.6a Combinatie van de 5 items

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Gemiddeld	2,8	2,7	2,6	2,5	2,9	2,7
N	25552	1006	4266	594	10186	2812

Als de voorgaande aspecten van werkdruk met elkaar worden gecombineerd is te zien dat voor alle 3 de onderwijssoorten de werkdruk significant is afgenomen. Dit geldt het sterkst voor leraren in het voortgezet onderwijs, waar bij de 0-meting de hoogste werkdruk geconstateerd werd.

Het verschil in werkdruk tussen het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs is hiermee verdwenen. Het speciaal onderwijs kent (zoals dat ook in de 0-meting te zien was) de laagste gerapporteerde werkdruk.

In de volgende tabellen zal worden bekeken of zich in de ontwikkeling van de werkdruk (de schaal op basis van de 5 overeenkomstige vragen) verschillen tussen de leraren onderscheiden naar achtergrondkenmerken waarneembaar zijn.

Tabel 3.6b Combinatie van de 5 items uitgesplitst naar sekse

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Man	2,94	2,70	2,56	2,39	2,84	2,69
Vrouw	2,74	2,66	2,67	2,54	2,91	2,75

Zowel voor mannen als vrouwen is voor alle onderwijssoorten een afname in werkdruk te zien. Voor mannen in is deze afname in werkdruk iets sterker dan voor vrouwen.

Tabel 3.6c Combinatie van de 5 items uitgesplitst naar leeftijd

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
< 30	2,75	2,7	2,61	2,38	2,71	2,58
30-39	2,77	2,70	2,69	2,48	2,93	2,84
40-44	2,80	2,75	2,65	2,52	2,93	2,71
45-49	2,86	2,70	2,62	2,47	2,97	2,78
50-54	2,78	2,56	2,64	2,64	2,91	2,75
>=55	2,72	2,55	2,50	2,37	2,62	2,58

Bij nagenoeg alle leeftijdscategorieën is een afname in de werkdruk te zien. Alleen leraren in het speciaal onderwijs tussen de 50 en 54 laten geen afname zien. Over het algemeen is te stellen dat de werkdruk voor oudere werknemers (45 en ouder) het sterkst is afgenomen, terwijl deze afname voor de jongere leraren minder sterk is.

Tabel 3.6d Combinatie van de 5 items uitgesplitst naar functie

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
(adjunct)directeur/(con)rector	2,95	2,31	2,60	2,15	2,73	2,07
Groepsleerkracht onder-/middenbouw	2,68	2,67	2,71	2,65	2,77	2,34
Groepsleerkracht bovenbouw	2,94	2,87	2,71	2,68	3,04	2,88
docent/vakleerkracht	2,22	2,23	2,41	2,22	2,76	2,75
Anders	2,78	.	2,66	.	2,84	.

Tabel 3.6e laat een opmerkelijk effect zien: voor vakleerkrachten in het basisonderwijs is een kleine stijging in de werkdruk waarneembaar. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat een relatief kleine groep is; de tweede meting van deze groep berust op de waardering van zo'n 40 leerkrachten. Voor de overige groepen is de werkdruk afgenomen. Dit geldt het sterkst voor (adjunct)directeuren en (con)rectoren.

Tabel 3.6e Combinatie van de 5 items uitgesplitst naar provincie

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Groningen	2,71	2,52	2,62	2,19	2,78	2,62
Friesland	2,68	2,70	2,52	2,38	2,68	2,99
Drenthe	2,61	2,70	2,33	2,44	2,62	2,56
Overijssel	2,75	2,76	2,41	2,32	2,80	2,66
Flevoland	2,92	2,68	2,66	2,51	2,82	2,68
Gelderland	2,79	2,65	2,66	2,45	2,89	2,81
Utrecht	2,78	2,81	2,64	2,46	2,99	2,78
Noord-Holland	2,86	2,58	2,67	2,42	2,96	2,66
Zuid-Holland	2,77	2,57	2,65	2,47	2,91	2,86
Zeeland	2,70	2,51	2,61	2,72	2,85	2,7
Noord-Brabant	2,83	2,73	2,69	2,67	2,89	2,77
Limburg	2,86	2,85	2,76	2,40	2,78	2,51

Bovenstaande tabel laat een diffuus beeld zien waarbij voor sommige provincies bij bepaalde onderwijssoorten een daling en voor andere onderwijssoorten een stijging van de werkdruk te zien is. Door de inhoud van bovenstaande tabel weer te geven in landkaartjes, kan een beter overzicht worden gegeven. In onderstaande kaartjes is te zien de werkdruk in het basisonderwijs in Drenthe is toegenomen, en dat deze voor Friesland, Gelderland, Utrecht en Limburg gelijk is gebleven. In het speciaal onderwijs is in Drenthe en Zeeland een vergroting van de werkdruk te constateren en is in Noord-Brabant geen verschil waarneembaar. Voor het voortgezet onderwijs kent Friesland een achteruitgang en is de werkdruk in Zuid-Holland gelijk gebleven. In alle andere gevallen is sprake van een verbetering.

Basisonderwijs

Speciaal onderwijs

Voortgezet onderwijs

- negatief
- gelijk
- positief

Tabel 3.6f Combinatie van de 5 items uitgesplitst naar verstedelijking

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Zeer sterk stedelijk	2,82	2,66	2,65	2,39	2,92	2,65
Sterk stedelijk	2,82	2,60	2,64	2,53	2,90	2,81
Matig stedelijk	2,81	2,73	2,62	2,55	2,87	2,74
Weinig stedelijk	2,77	2,66	2,70	2,42	2,79	2,61
Niet stedelijk	2,74	2,67	2,58	2,26	2,75	2,56

In alle gebieden en onderwijssoorten is de werkdruk afgenomen. Met name leraren in de zeer sterk stedelijke gebieden hebben wat dit betreft een sterke inhaalslag op hun collega's in de minder verstedelijkte gebieden gemaakt.

3.2 Het onderwijsondersteunend personeel

Onderstaande tabellen hebben betrekking op de gegevens over het onderwijsondersteunend personeel. Bij het onderwijsondersteunend personeel zijn er 3 vragen die in beide metingen voorkomen. Ook hiervoor geldt dat de statistisch significante verschillen gemarkeerd zijn weergegeven.

Tabel 3.7 Bij werk belast door het beslag dat door het werk gelegd wordt op de vrije tijd

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Gemiddeld	2,5	2,1	2,4	2,1	2,1	1,8
N	538	196	997	349	758	765

Voor het onderwijsondersteunend personeel is de druk die het werk legt op de vrije tijd sterk (en significant) afgenomen. Voor het basisonderwijs is dit effect het grootst.

Tabel 3.8 Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om het werk goed te doen

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Gemiddeld	2,7	2,4	2,6	2,5	2,6	2,4
N	557	196	1004	349	867	765

De belasting die het werk legt op de tijd die beschikbaar is om het werk goed te doen is tussen de twee metingen afgenomen. Ook op dit aspect is het effect bij het basisonderwijs het sterkst.

Tabel 3.9 Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om het werk goed voor te bereiden

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Gemiddeld	2,2	2,1	2,3	2,4	2,3	2,4
N	389	196	635	349	187	765

De werkdruk als gevolg van een gebrek aan voorbereidingstijd is voor het onderwijspersoneel niet significant veranderd.

Onderstaand een combinatie van de antwoorden op bovenstaande 3 vragen.

Tabel 3.10a Combinatie van de 3 items

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Gemiddeld	2,5	2,2	2,5	2,3	2,3	2,2
N	541	196	978	349	737	765

Over het geheel genomen is de werkdruk voor alle onderwijssoorten afgenomen. Deze afname is het sterkst bij onderwijsondersteunend personeel in het basisonderwijs.

Ook voor het onderwijsondersteunend personeel zal worden bekeken of zich in de totale werkdruk (de schaal op basis van de 3 overeenkomstige vragen) verschillen tussen onderwijsondersteunend personeel onderscheiden naar achtergrondkenmerken waarneembaar zijn.

Tabel 3.10b Combinatie van de 3 items uitgesplitst naar sekse

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Man	2,74	2,29	2,53	2,34	2,39	2,34
Vrouw	2,45	2,13	2,47	2,31	2,29	2,15

Voor zowel mannen als vrouwen is voor alle onderwijssoorten een afname in werkdruk zichtbaar.

Tabel 3.10c Combinatie van de 3 items uitgesplitst naar leeftijd

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
< 30	2,04	2,55	2,32	2,17	1,94	2,15
30-39	2,33	2,09	2,50	2,33	2,23	2,37
40-44	2,47	2,16	2,52	2,43	2,39	2,2
45-49	2,83	2,19	2,62	2,33	2,43	2,31
50-54	2,54	2,02	2,36	2,3	2,40	2,2
>=55	2,59	1,92	2,70	2,39	2,55	2,08

Voor onderwijsondersteunend personeel jonger dan 30 jaar is op het basis- en voortgezet onderwijs een toename qua werkdruk waar te nemen. Dit geldt eveneens voor personeel tussen 30 en 39 jaar in het voortgezet onderwijs. Ook voor het onderwijsondersteunend personeel zien we dat de afname van de gerapporteerde werkdruk sterker is voor oudere werknemers (ouder dan 45) dan voor het jongere onderwijsondersteunend personeel.

Tabel 3.10d Combinatie van de 3 items uitgesplitst naar provincie

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Groningen	2,13	1,87	2,29	2,14	2,01	2,25
Friesland	2,57	1,95	2,32	2,33	2,21	2,5
Drenthe	2,63	2,21	2,32	2,46	2,10	2,1
Overijssel	2,14	1,92	2,38	2,32	2,27	2,27
Flevoland	2,79	2,33	2,44	2,44	2,70	2,46
Gelderland	2,45	2,09	2,64	2,02	2,38	2,17
Utrecht	2,46	2,24	2,67	2,04	2,49	2,2
Noord-Holland	2,74	1,94	2,49	2,43	2,47	2,4
Zuid-Holland	2,51	2,19	2,38	2,21	2,36	1,98
Zeeland	2,21	2,86	2,48	2,28	2,20	2,34
Noord-Brabant	2,52	2,36	2,45	2,61	2,29	2,33
Limburg	2,53	2,29	2,49	1,95	2,28	1,92

Ook voor het onderwijsondersteunend personeel laat de uitsplitsing naar provincie een diffuus beeld zien, waarbij voor sommige provincies bij bepaalde onderwijssoorten een daling en voor andere onderwijssoorten een stijging van de werkdruk te zien is. Globaal kan gesteld worden dat het personeel in het midden van het land een grotere daling van de werkdruk rapporteert dan het onderwijsondersteunend personeel in de noordelijke en zuidelijke provincies (die in sommige gevallen een stijging laten zien).

Schaal 3.10e Combinatie van de 3 items uitgesplitst naar verstedelijking

	Bao		SO		VO	
	0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
Zeer sterk stedelijk	2,78	2,08	2,60	2,15	2,59	2,37
Sterk stedelijk	2,53	1,95	2,50	2,39	2,43	2,26
Matig stedelijk	2,43	2,32	2,51	2,21	2,33	2,22
Weinig stedelijk	2,50	2,13	2,46	2,61	2,19	2,17
Niet stedelijk	2,25	2,43	2,26	2,08	2,19	2,13

In bovenstaande tabel is te zien dat met name in de meer stedelijke gebieden (matig, sterk en zeer sterk) een afname van de werkdruk heeft plaatsgevonden. Voor het personeel van basisscholen in de niet stedelijke gebieden en personeel in de weinig stedelijke gebieden in het speciaal onderwijs, wordt een toename van de werkdrukesignaleerd.

3.3 Afname risicogroepen

In het Arboconvenant voor de sectoren PO en VO wordt gesproken over een na te streven daling van 10% van de risicogroepen op het gebied van de werkdruk voor 1 januari 2004. Alhoewel de hier behandelde vragen slechts een deel van het aspect werkdruk bestrijken kan er wel ingegaan worden op dit onderwerp.

Bij alle in de vorige paragrafen behandelde vragen waren de antwoordmogelijkheden opgenomen dat men op dit gebied 'in sterke mate' of 'in zeer sterke mate' belast wordt. De personen die één van deze mogelijkheden aankruisten zijn aan te duiden als risicogroepen. Vervolgens kan na worden gegaan in hoeverre de omvang van deze groepen is afgenomen in de periode 1999-2000 tot 2003. In onderstaande tabel zijn de resultaten op dit gebied te zien:

Tabel 3.11 Afname risicogroepen onderwijsgevend personeel

Bij werk belast door het beslag dat door het werk gelegd wordt op de vrije tijd							
		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	37%	31%	28%	20%	43%	33%
Afname	%	16%		28%		23%	

Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is voor het bestuderen van nieuw lesmateriaal							
		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	28%	21%	29%	22%	34%	24%
Afname	%	25%		24%		29%	

Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om het werk goed te doen							
		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	33%	26%	28%	24%	38%	27%
Afname	%	21%		14%		29%	

Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om lessen voor te bereiden							
		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	13%	13%	16%	13%	16%	16%
Afname	%	0%		19%		0%	

Bij werk belast door de beschikbare tijd om werk van leerlingen na te kijken							
		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	17%	18%	11%	9%	21%	22%
Afname	%	-6%		18%		-5%	

Voor het onderwijsgevend personeel geldt dat bij zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs geconstateerd kan worden dat de risicogroepen bij drie van de vijf items fors in omvang zijn afgenomen (tussen de 16% en 29%), bij één item gelijk zijn gebleven en bij één item licht zijn toegenomen. Voor het speciaal onderwijs kan geconstateerd worden dat de risicogroepen bij alle items fors zijn afgenomen (tussen de 14% en 28%).

Tevens is opvallend dat de sterkste afname in omvang juist te zien is bij de groepen die in de 0-meting de grootste omvang hadden. De gemiddelde afname van de risicogroepen komt voor het basisonderwijs op 11%, voor het speciaal onderwijs op 21% en voor het voortgezet onderwijs op 15%

Tabel 3.12 Afname risicogroepen onderwijsondersteunend personeel

Bij werk belast door het beslag dat door het werk gelegd wordt op de vrije tijd							
		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	19%	10%	14%	8%	12%	6%
Afname	%	47%		43%		50%	

Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om het werk goed te doen							
		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	26%	14%	23%	19%	23%	16%
Afname	%	46%		17%		30%	

Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om het werk goed voor te bereiden							
		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	9%	10%	11%	14%	11%	15%
Afname	%	-11%		-27%		-36%	

Bij het onderwijsondersteunend personeel is bij de eerste twee items voor alle drie de onderwijssoorten een (zeer) forse afname van de risicogroepen te constateren. Bij het laatste item is een stijging te constateren.

Ook hier is opvallend dat de sterkste afname in omvang juist te zien is bij de groepen die in de 0-meting relatief de grootste omvang hadden, de stijging vindt plaats bij de groepen die gering in omvang waren. De gemiddelde afname van de risicogroepen komt voor het basisonderwijs op 27%, voor het speciaal onderwijs op 11% en voor het voortgezet onderwijs op 15%

3.4 Conclusie

Voor zowel het basisonderwijs, als het speciaal en voortgezet onderwijs is de werkdruk voor onderwijsgevend en onderwijsondersteunend personeel significant gedaald in de periode van 1999-200 tot 2003. Deze conclusie blijft ook overeind als wordt uitgesplitst naar de kenmerken sekse, leeftijd, aantal jaar aan de school verbonden, functie, regionale spreiding en verstedelijking van de vestigingsplaats van de school.

Dit betekent dat de (geringe) verschillen in samenstelling tussen beide analysebestanden niet aangewezen kunnen worden als oorzaak van de het resultaat bij de werkdruk. Oftewel: bij de onderzochte items is de werkdruk in alle drie de onderwijssoorten voor zowel onderwijsgevend als onderwijsondersteunend personeel significant afgenomen.

De in het arboconvenant opgenomen na te streven daling van minimaal 10% van de omvang van de risicogroepen is voor alle drie de onderwijssoorten over de hier onderzochte items gemiddeld behaald, zowel voor het onderwijsgevend als het onderwijsondersteunend personeel.

Bijlage Tabellen bij hoofdstuk 3

Onderstaand de gegevens uit hoofdstuk 3 in percentages op de antwoordcategorieën. Deze percentages zijn omgewerkt naar de in hoofdstuk 3 gepresenteerde schalen.

Onderwijsgevende personeel

Bij werk belast door het beslag dat door het werk gelegd wordt op de vrije tijd

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	37%	31%	28%	20%	43%	33%
in enige mate	%	37%	38%	37%	37%	31%	33%
niet of nauwelijks	%	26%	31%	36%	44%	26%	34%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	25476	1006	4266	594	10135	2812

Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is voor het bestuderen van nieuw lesmateriaal

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	28%	21%	29%	22%	34%	24%
in enige mate	%	43%	36%	38%	36%	36%	32%
niet of nauwelijks	%	29%	43%	32%	42%	30%	44%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	25288	1006	4207	594	10078	2812

Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om het werk goed te doen

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	33%	26%	28%	24%	38%	27%
in enige mate	%	35%	40%	34%	34%	33%	35%
niet of nauwelijks	%	32%	33%	38%	42%	30%	38%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	25350	1006	4235	594	10126	2812

Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om lessen voor te bereiden

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	13%	13%	16%	13%	16%	16%
in enige mate	%	40%	37%	36%	31%	34%	33%
niet of nauwelijks	%	47%	51%	48%	56%	49%	52%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	24824	1006	4102	594	9959	2812

Bij werk belast door de beschikbare tijd om werk van leerlingen na te kijken

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	17%	18%	11%	9%	21%	22%
in enige mate	%	33%	29%	23%	22%	33%	30%
niet of nauwelijks	%	50%	53%	66%	69%	46%	47%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	22628	1006	3644	594	9907	2812

Ondersteunend personeel

Bij werk belast door het beslag dat door het werk gelegd wordt op de vrije tijd

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	19%	10%	14%	8%	12%	6%
in enige mate	%	33%	23%	32%	24%	23%	15%
niet of nauwelijks	%	48%	67%	54%	68%	66%	79%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	538	196	997	349	758	765

Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om het werk goed te doen

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	26%	14%	23%	19%	23%	16%
in enige mate	%	33%	36%	35%	32%	31%	30%
niet of nauwelijks	%	41%	49%	41%	50%	46%	54%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	557	196	1004	349	867	765

Bij werk belast door de tijd die beschikbaar is om het werk goed voor te bereiden

		Bao		SO		VO	
		0-meting	SGM	0-meting	SGM	0-meting	SGM
in (zeer) sterke mate	%	9%	10%	11%	14%	11%	15%
in enige mate	%	37%	31%	35%	38%	37%	36%
niet of nauwelijks	%	54%	59%	54%	48%	52%	49%
Totaal	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	Aantal	389	196	635	349	187	765

Research voor Beleid
Schipholweg 13 - 15
Postbus 985
2300 AZ Leiden
telefoon: (071) 5253737
telefax: (071) 5253702
e-mail: rvb@rvbh.nl
www.researchvoorbeleid.nl

